

För ökad kvalitet – en utvecklad metod för UKÄ:s granskningar

För ökad kvalitet – en utvecklad metod för UKÄ:s granskningar

Utgiven av Universitetskanslersämbetet 2024

Författare: Stella Annani

Diarienummer: 412-00045-24

Universitetskanslersämbetet • Hammarbybacken 31 • Box 6024, 121 06 Johanneshov
tfn 08-563 085 00 • e-post registrator@uka.se • www.uka.se

Innehåll

En utvecklad metod.....	4
Varför behöver vi en utvecklad metod?	4
Lärdomar från cykeln 2017–2022	5
Vad är nytt?	5
Effektivare granskningar	5
Utbildningsutvärderingarna – flexibilitet ökar träffsäkerheten.....	6
Lärosätesgranskningarna – träffsäkra och resurseffektiva.....	7
Examenstillståndsprövningarna – skärpta krav.....	7
Tematiska utvärderingar – mer relevanta med förstudie och dialog	8
Granskningarna ska öka mervärdet.....	8
Kontinuerlig metodutveckling och ett kunskapsbaserat arbetssätt.....	8
UKÄ stärker det internationella samarbetet	9
För ökad kvalitet	9

En utvecklad metod

Den utvecklade metoden har samma grundprinciper som tidigare

Det nationella kvalitetssäkringssystemet för högre utbildning och forskning består precis som tidigare av fyra komponenter: lärosätessgranskning av utbildning och forskning, utbildningsutvärdering, examenstillståndsprövning och tematisk utvärdering¹.

Metoden vilar på kollegial granskning, och har utvecklats i samråd med universitet och högskolor, Sveriges förenade studentkårer samt företrädare för arbetslivet.

Centralt för systemet är att både UKÄ² och lärosätena ansvarar för kvalitetssäkringen av högre utbildning och forskning. Syftet med granskningarna är både att kontrollera och bidra till kvalitetsutveckling.

Granskningarna utgår från ESG 2015³, högskolelagen (1992:1434), högskoleförordningen (1993:100), regeringens skrivelse *Kvalitetssäkring av högre utbildning* (2015/16:76) samt nationella och internationella riktlinjer för forskning⁴.

Varför behöver vi en utvecklad metod?

Det nationella kvalitetssäkringssystemet 2017–2022 var kvalitetsdrivande för lärosätenas verksamhet och levde upp till de europeiska standarderna för kvalitetssäkring av högre utbildning. År 2020 blev Sverige genom Universitetskanslersämbetet (UKÄ) åter medlem i ENQA⁵.

Men systemet behövde blir mer träffsäkert, flexibelt och resurseffektivt.⁶ Ett viktigt övergripande syfte för den reviderade metoden har därför varit att utveckla UKÄ:s granskningar och analyser utifrån erfarenheterna av cykeln 2017–2022, så att de både är resurseffektiva och ännu mer kvalitetsdrivande. Lärosätena har nu också haft tid att utveckla sina

¹ Varje komponent beskrivs utförligt i en vägledning på www.uka.se.

² Bestämmelser om Universitetskanslersämbetets (UKÄ) ansvar för kvalitetssäkring av lärosätenas verksamhet finns i 1 och 2 §§ förordningen (2012:810) med instruktion för UKÄ.

³ *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG)*, 2015. Se även UKÄ:s översättning: *Standarder och riktlinjer för kvalitetssäkring inom det europeiska området för högre utbildning (ESG)*.

⁴ *Europeiska stadgan för forskare och Riktlinjer för rekrytering av forskare* samt det nationella ramverk för kvalitetssäkring av forskning som utarbetas av Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF).

⁵ ENQA står för *European Association for Quality Assurance in Higher Education*.

⁶ Se avsnittet ”Lärdomar från cykeln 2017–2022” nedan.

kvalitetssystem och bör kunna ta ett ökat egenansvar för kvaliteten i verksamheten. Det finns därmed anledning att förvänta sig att kvalitetssystemen har hunnit införas fullt ut inför UKÄ:s kommande granskningar.

I den här korta beskrivningen av det reviderade nationella kvalitetssäkringssystemet redovisar vi först lärdomar från cykeln 2017–2022. Vi går sen över till att redovisa vad som är nytt.

Lärdomar från cykeln 2017–2022

Resultaten från granskningarna under cykeln 2017–2022 visade att de flesta lärosäten har kvalitetssystem för utbildning som i huvudsak fungerar väl (21 procent fick godkänt kvalitetssäkringsarbete och 69 procent fick godkänt med förbehåll). Även i de granskningar av kvalitetssäkring av forskning som gjordes var resultaten i stort sett positiva. Samtidigt var säkerställandet av att studenterna uppnår examensmålen en utmaning inom både utbildningsutvärderingar och examenstillståndsprövningar. Det har ofta hängt samman med att det funnits en brist på vetenskaplig kompetens inom de granskade utbildningar som fått omdömet ifrågasatt kvalitet. I lärosätessgranskningarna hade genomförandet av lärosätenas egna utbildningsutvärderingar inte alltid kommit tillräckligt långt för att kunna bedömas. Det var även vanligt med brister i andra delar av det utbildningsnära förbättringsarbetet, som kursvärderingsprocessen.

Sammantaget visade två externa utvärderingar⁷ och vårt eget uppföljningsarbete att UKÄ:s granskningar var kvalitetsdrivande, men alltför resurskrävande. Det metodarbete som UKÄ påbörjade 2021 inför kommande granskningar hade därför som utgångspunkt att granskningarna skulle bli mer träffsäkra, flexibla och mindre betungande för lärosätena, bedömarna och UKÄ.

Vad är nytt?

Effektivare granskningar

För att bli mer resurseffektiva och träffsäkra har vi renodlat de fyra komponenterna i UKÄ:s kvalitetssäkringssystem för att de ska komplettera varandra bättre. Det har fört med sig färre bedömningsgrunder⁸ och en slopad överbyggnad med bedömningsområden. När det gäller perspektiven, det vill säga

⁷ Den ena utvärderingen gjorde ENQA i samband med att UKÄ ansökte om medlemskap, och den andra gjorde Faugert & Co Utvärdering (reg.nr 111-00570-19).

⁸ För examenstillståndsprövningar har antalet bedömningsgrunder behållits, med undantag för perspektiven. Det beror på att kraven för examenstillstånd är reglerade i lag i större utsträckning än andra komponenter.

jämställdhet, student- och doktorandperspektiv samt arbetsliv och samverkan, har bedömningen varit att jämställdhet bättre lämpar sig för tematiska utvärderingar. Men student-, doktorand- och arbetslivsperspektiven är nu integrerade och kan bedömas i flera av bedömningsgrunderna där bedömarna anser att det är relevant.⁹ Jämställdhetsperspektivet finns kvar inom lärosätesgranskningen av forskning.¹⁰

Utbildningsutvärderingarna – flexibilitet ökar träffsäkerheten

Utbildningsutvärderingarna fokuserar i högre grad än tidigare på utbildningar och områden där behovet av förbättring och utveckling bedöms vara störst. Granskningarna inriktas på bedömning av personalresurser och säkerställande av studenternas måluppfyllelse. För utvärdering av utbildning på forskarnivå ingår även forskarutbildningsmiljön som bedömningsgrund. Skälet är att miljön kring doktoranderna, i vid mening, är en viktig del av förutsättningarna för en forskarutbildning av hög kvalitet. Miljön skapar bland annat förutsättningar för seminarieverksamhet, tillgång till nätverk och olika forskningsperspektiv.

Innan utvärderingen påbörjas genomför UKÄ en förstudie som bedömargruppen samt representanterna för lärosätena, studenterna och arbetslivet får ta del av. Förstudien bygger vidare på den kunskap om utbildningen som UKÄ har tagit fram inför valet av de utbildningar som ska utvärderas.

Utifrån förstudien för UKÄ en diskussion på ett första dialogmöte med bedömarna samt representanterna för lärosätena, studenterna och arbetslivet om utbildningens styrkor och svagheter på ett övergripande plan, samt hur bedömarna bör anpassa utvärderingens innehåll och genomförande. Syftet är att på bästa sätt möta utbildningens behov av utveckling och bidra till att utvärderingen blir ändamålsenlig. Därför diskuterar man vilka examensmål eller delar av examensmål som bör ingå i granskningen och varför.¹¹ Dessutom diskuterar man om det finns något ytterligare att ta hänsyn till i genomförandet av den specifika utbildningsutvärderingen samt vilka underlag som ska ingå utöver självvärderingen och intervjuerna.

Efter utvärderingen kan UKÄ tillsammans med bedömargruppen och i dialog med lärosätena ta initiativ till en workshop. Syftet är att

⁹ Student- och doktorandinlagan ingår som ett av bedömningsunderlagen i lärosätesgranskningarna även i fortsättningen.

¹⁰ Eftersom jämställdhet finns med i examensmålen för några yrkesutbildningar, kan det även bli aktuellt att utvärdera den inom utbildningsutvärderingar.

¹¹ För utvärdering av utbildning på forskarnivå har UKÄ beslutat att de examensmål som ingår i granskningen ska vara gemensamma för de olika ämnen som ingår i utvärderingen.

synliggöra utmaningarna samt göra det möjligt att byta erfarenheter och lösningar.

Lärosätesgranskningarna – träffsäkra och resurseffektiva

Lärosätesgranskningarna för utbildning och forskning har omarbetats för att minska överlappen. Antalet bedömningsgrunder för både utbildning och forskning är färre, och de har harmoniserats för att bli mer träffsäkra och resurseffektiva. Det gör att lärosätena när de granskas kan skriva en självvärdering i stället för två, något som även underlättar bedömarnas process. Nytt är också att lärosätena själva väljer hur de vill strukturera självvärderingen, men den måste ta upp samtliga bedömningsgrunder explicit. För att hålla nere arbetsbördan för alla parter, har det sammantagna antalet fördjupningsspår som omfattar både utbildning och forskning begränsats till högst tre. En annan förändring kommer vara ett större fokus på det faktiska kvalitetsarbetet, det vill säga att lärosätet arbetar systematiskt med att följa upp och utvärdera verksamheten. Resultatet som det ger använder lärosätet för att uppnå hög kvalitet i utbildningarna och forskningen.

För att uppnå en större flexibilitet inför vi ett nytt upplägg för möten med lärosätet. Öppna digitala informationsmöten genomförs två gånger om året för att ge generell information om granskningsprocessen, medan detaljerad information om tidsplan och upplägg för varje specifik granskning lämnas vid ett möte mellan UKÄ:s projektledning, representanter från lärosätet samt student- och doktorandkår. Det följs av ett första möte med bedömargruppen efter det att självvärderingen har lämnats in. Lärosätet presenterar där sitt kvalitetssystem samt sina mål och förutsättningar, så att bedömarna får en övergripande förståelse för lärosätets kvalitetssäkringsarbete. Efter granskningen bjuder UKÄ in till ett möte för ömsesidig återkoppling om granskningen. Lärosätet kan även bli inbjudet till konferenser för erfarenhetsutbyte, där syftet är att fördjupa och utveckla kunskaperna.

Intervjuerna som bedömarna genomför är mer flexibla och effektiva. De gör bara ett platsbesök med intervjuer vid lärosätet, men vid behov kan ytterligare intervjuer genomföras, i första hand digitalt.

Uppföljningsprocessen skiljer sig från tidigare genom att även de lärosäten som fått omdömet godkänt kvalitetssäkringsarbete följs upp via en dialog cirka ett år efter beslut. Nytt är också att de lärosäten som fått ifrågasatt kvalitetssäkringsarbete redan efter två år ska lämna in en redovisning över de åtgärder som de genomfört.

Examenstillståndsprövningarna – skärpta krav

När det gäller examenstillståndsprövningarna har kravet skärpts på att ansökan ska vara fullständig innan en bedömargrupp tillsätts. Med

fullständiga ansökningar kan bedömargrupperna arbeta resurseffektivt, så att processen från ansökan fram till beslut blir kortare. Ökade krav ställs också på att utbildningsanordnaren ska motivera behovet av att ge utbildning för ansökt examen. Redovisning av resurser och tänkta samarbeten samt hur styrdokument kvalitetssäkras betonas mer, eftersom det är något som ofta brustit i tidigare ansökningar. Det övergripande kravet på ansökan har skärpts på så sätt att samtliga bedömningsgrunder nu ska vara uppfyllda för att ansökan ska bli godkänd.

Tematiska utvärderingar – mer relevanta med förstudie och dialog

För de tematiska utvärderingarna tas det fram en ny vägledning för varje utvärdering. Skillnaderna i metod kan skilja sig mycket åt, och därför redovisas den inte här. Ansatsen är dock kunskapsbaserad, vilket bland annat innebär att en rådgivande grupp knyts till det initiala utvecklingsarbetet, som utmynnar i en förstudierapport.

Granskningarna ska öka mervärdet

Utöver granskningar och utvärderingar gör UKÄ även tematiska analyser, det vill säga metaanalyser av det som kommit fram i granskningarna. Men det är inte bara granskningarna, de tematiska utvärderingarna och analyserna som ska ge ett ökat mervärde, utan även granskningsprocesserna. Där ingår bland annat flexibla självvärderingar som lättare kan anpassas efter lärosätenas verksamhet och därmed bli mer kvalitetsdrivande, samt workshoppar som tar upp ämnen som är särskilt relevanta för en utbildning.

Kontinuerlig metodutveckling och ett kunskapsbaserat arbetssätt

Vårt arbetssätt utformas i ännu högre grad än tidigare utifrån befintliga data, analys och dialog. Det handlar både om vår interna kunskap samt kunskap från omvärldsbevakning och dialog med sektorn och andra myndigheter. För att identifiera områden där UKÄ kan göra störst nytta utformas och utmärks UKÄ:s verksamhetsplanering också av en ökad samordning i urvalsprocessen. Utifrån det samlade kunskapsunderlaget väljer vi sedan vilken aktivitet vi bör genomföra, om det ska vara en granskning, analys, kartläggning eller workshop samt vilket område som bör vara i fokus. Det kan även innebära samordnade granskningar, när UKÄ:s kvalitetssäkring, juridiska tillsyn och effektivitetsgranskande verksamhet genomförs i en samordnad process.

Ett kunskapsbaserat arbetssätt innebär också att uppföljning och efterföljande utvecklingsarbete ska genomföras kontinuerligt. Kvalitetsförbättrande justeringar i granskningsmodellen kan därmed införas snabbare. En modell och en systematik för ett kontinuerligt

uppföljnings- och förbättringsarbete ska tas fram och inkludera dialog med berörda intressenter.

UKÄ stärker det internationella samarbetet

UKÄ anser att det är viktigt att följa den senaste utvecklingen för metoder som är ändamålsenliga, genom att aktivt delta i det utvecklingsarbete som sker i Europa. Det sker också en snabb utveckling mot internationella utbildningssamarbeten och en ökad grad av transnationell kvalitetssäkring. Det här är en utveckling som UKÄ inte bara ska vara delaktig i, utan där vi även behöver vara proaktiva. Vi ska därför stärka våra internationella samarbeten och fortsätta att vara aktiva i olika arbetsgrupper om kvalitetssäkring, till exempel inom *Bologna Follow up group* och i ENQA:s arbetsgrupp om forskning, som UKÄ leder tillsammans med en fransk kvalitetssäkringsorganisation.

För ökad kvalitet

UKÄ har alltså reviderat metoden för det nationella kvalitetssäkringssystemet, för att få till stånd granskningar som både är resurseffektiva och mer kvalitetsdrivande än tidigare. Men som vi skrev inledningsvis finns det även skäl att höja ambitionsnivån och förväntningarna i granskningarna. För det första är lärosätena nu – inte minst med den förra cykeln i ryggen – väl förberedda för att ta ett ökat ansvar för kvaliteten i sin verksamhet, så att Sverige även i framtiden kan vara en kunskapsnation med hög kvalitet både i sina högskoleutbildningar och sin forskning. För det andra behöver det nationella kvalitetssäkringssystemet kunna bidra till att ytterligare stärka kvalitet och främja excellens inom svensk högre utbildning.¹²

¹² UKÄ fick i sitt regleringsbrev för 2023 i uppdrag att ta fram ett förslag på hur det nationella kvalitetssäkringssystemet kan utvecklas för att ytterligare stärka kvalitet och främja excellens inom svensk högre utbildning. Förslaget ska tas fram i dialog med lärosätena och redovisas senast 6 september 2024.

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) ska bidra till att stärka den svenska högskolan och Sverige som kunskapssamhälle. Vi granskar kvaliteten på högskoleutbildningarna, vi analyserar och följer upp utvecklingen inom högskolan och vi bevakar studenternas rättssäkerhet.

uka.se

